

Despre schimbare la nivelul bibliotecilor în era globalizării

Dr. Octavia-Luciana Porumbeanu

Catedra de Științele Informării și Documentării,
Facultatea de Litere, Universitatea din București

E-mail: octavialuciana@yahoo.com

Dr. Octavia-Luciana Porumbeanu este lector la Catedra de Științele Informării și Documentării de la Facultatea de Litere a Universității din București. Predă cursuri de managementul cunoașterii, utilizatorii de informații și documentare. Interesele sale actuale de cercetare sunt generarea cunoașterii la nivelul organizațiilor, cultura organizațională și activitățile și comportamentul utilizatorilor în procesul de căutare a informației.

Rezumat

Articolul abordează tema bibliotecilor - organizații care au trecut prin numeroase transformări de-a lungul timpului - în contextul schimbărilor generate de globalizare și dezvoltarea continuă a tehnologiilor informației și comunicațiilor și subliniază faptul că, în aceste condiții, bibliotecile trebuie să-și reformeze managementul, să-și adapteze în permanență serviciile și produsele pe care le oferă utilizatorilor pentru a-și menține și consolida o poziție importantă pe piața furnizării de informație și a transferului de cunoaștere.

Cuvinte cheie: *Biblioteci, Schimbare, Globalizare, Transferul cunoașterii*

Schimbările generate de ultimul val al globalizării au pus bibliotecile, alături de alte tipuri de organizații și de societate ca întreg, în fața unor provocări la care au trebuit să reacționeze, să răspundă într-un fel sau altul. Un element esențial al globalizării, fenomen care trebuie văzut ca parte a unei dezvoltări durabile, este educația - o condiție obligatorie a dezvoltării sociale, economice, politice etc. Pentru a se ajunge însă la o educație durabilă este necesară extinderea parteneriatelor și programelor internaționale, interconectarea centrelor de excelență, amplificarea cercetării în vederea îmbunătățirii calității educației. De asemenea, rezultatele cercetărilor vor trebui să fie accesibile unui public cât mai larg și trebuie

dezvoltată o strategie de comunicare a cunoașterii cât mai bună. În această zonă bibliotecile pot juca un rol hotărâtor.

Bibliotecile se numără printre cele mai vechi instituții socio-culturale, cu un rol determinant în evoluția civilizației umane prin funcțiile pe care le îndeplinesc: custodială, educațională, estetică și informațională. Ele fac parte din toate sistemele societății și de-a lungul secolelor s-au dovedit a fi parteneri ai schimbării, intrând în paradigme noi de multe ori și trecând prin numeroase etape de dezvoltare care au dus la consolidarea poziției pe care o dețin în societate.

Bibliotecile nu mai reprezintă astăzi doar structuri de conservare și utilizare a rezultatelor creației umane, ele sunt structuri de relație cu utilizatorii lor, structuri deschise, flexibile. O serie de modificări în organizarea funcțiilor și serviciilor lor provin din faptul că ele au încetat de mult să mai fie singura sursă importantă de informație. S-au văzut astfel în situația de a trebui să facă față concurenței determinate de apariția altor organizații specializate în transferul informației. Pentru a-și păstra poziția pe această piață, bibliotecile au trebuit și trebuie să-și îmbunătățească în permanență oferta de servicii și produse pe care le pun la dispoziția utilizatorilor, să-și întărească rolul de furnizor de informații pe care îl au la nivelul societății.

O problemă principală în privința schimbării este cea a ritmului și a cantității acesteia. Pentru a fi de succes, schimbarea necesită interacțiune la nivelul factorului uman și coordonare la nivelul factorului tehnologic (Stueart & Moran, 1998). În bibliotecă este nevoie de un management competent, modern, superior pentru a face față forțelor schimbării. Aceste organizații trebuie să funcționeze bine și eficient, indiferent de condiții, ele trebuie să furnizeze produse și servicii de calitate utilizatorilor lor. Și se poate constata că de-a lungul diferitelor etape pe care le-au traversat în evoluția lor, bibliotecile au adoptat și și-au adaptat multe elemente și principii de management din zona afacerilor, industriei etc. Acum putem vorbi de o maturizare a concepției de management în sfera acestor organizații implicate în transferul de informații și este evident că în activitățile acestor structuri se aplică întreaga varietate de concepte manageriale existente: managementul științific, managementul relațiilor umane, managementul cantitativ, managementul calității etc.

Încurajarea și facilitarea schimbării în bibliotecă presupune acceptarea unor idei și concepte noi, deprinderea unor calificări și competențe noi, renunțarea la tehnici și modele învechite și modificarea tiparelor de comportament tradiționale. R. Stueart și B. Moran (1998) percep biblioteca

ca un sistem deschis care, primind informații din exterior, le transformă și le pune la dispoziția mediului social în care funcționează. Cei doi specialiști consideră că biblioteca dispune de o serie de subsisteme (subsistemul social, subsistemele psiho-sociale, subsistemul structural, subsistemul tehnic) care reacționează la ciclul schimbării. În biblioteci, accentul cel mai important în ceea ce privește schimbarea ar trebui pus la nivelul proceselor de comunicare, participare și învățare, deoarece astfel se poate crea o cultură continuă a inovării în aceste organizații. (Pugh, 2000).

Globalizarea, cu toate schimbările semnificative și rapide pe care le-a determinat în mediul economic și social, tehnologiile informației și comunicațiilor și accesul global la informație, mediul tot mai competitiv, creșterea volumului informației electronice, toate au avut și continuă să aibă un impact profund asupra bibliotecilor, asupra profesioniștilor din aceste structuri și asupra educației și instruirii lor. Noile tehnologii au dus la îndepărtarea barierelor geografice și la crearea unui context bibliotecar global, la o societate interconectată. Au contribuit la tranziția de la o bibliotecă tradițională la una modernă, electronică. Bibliotecile oferă în prezent o gamă mult mai largă de servicii și produse, pun la dispoziția utilizatorilor noi instrumente de informare și învățare. Metodele de furnizare a serviciilor s-au schimbat, de asemenea, evoluând odată cu societatea care se depărtează de modelele de comunicare formală bazate aproape exclusiv pe hârtie și se îndreaptă tot mai mult spre informația și comunicarea electronică. (Sacchanand, 2000)

S-a spus că globalizarea amenință natura cărții, deoarece acest fenomen stimulează economia și producția, dar nu informația și libertatea de a crea. "Cartea rezistă, dar piața progresează ca o hoardă. (...) Bătăliile în timpul globalizării nu mai sunt purtate pentru a cuceri noi cititori sau pentru a-i crea, ci pentru a nu permite pieței să-i lipsească de educație și pentru a nu le permite cititorilor să renunțe la obiceiul de a privi cartea ca modalitatea de a se privi pe ei înșiși." (Martínez, 2004, p. 4-5)

Odată cu o mare cantitate de informație și de cărți, globalizarea a generat și o mare inegalitate, a sporit sărăcia și dependența țărilor mai puțin dezvoltate. Mulți oameni nu au acces la educație, nu își pot cumpăra cărți, și cu atât mai puțin au acces la informația electronică. Mulți oameni nu pot citi și nu pot scrie. Pe termen lung însă, se speră că astfel de aspecte vor fi remediate și tot mai mulți oameni vor avea acces la carte care și astăzi, într-un univers globalizat, rămâne un instrument unic de înțelegere, de comunicare, de cunoaștere, de libertate și de credință care a triumfat de-a lungul secolelor în ciuda încercărilor și amenințărilor la care a fost supus.

Cuvântul scris, indiferent de forma sub care se găsește (manuscris, document tipărit sau document electronic) reprezintă memoria omenirii și va continua să fie mult timp punctul central al activității bibliotecilor, indiferent de schimbările care vor interveni. (Martínez, 2004)

Într-o epocă a globalizării, aceste structuri au înțeles că este nevoie de reevaluări și readaptări, transformări la nivelul tuturor activităților care se desfășoară în cadrul lor, că este necesară o re poziționare a lor în cadrul societății, o regândire și o dezvoltare continuă a rolului și funcției specialiștilor în informare. Bibliotecile au nevoie de o cultură colectivă deschisă pentru schimbare, o cultură în care învățarea și creativitatea sunt apreciate și căutate și în care dobândirea de noi abilități și cunoștințe este un proces permanent.

Bibliotecile prezentului diferă de cele din trecut și cu siguranță vor cunoaște multe alte transformări și în viitor. Este un lucru cert că, pentru a putea face față schimbării continue și cerințelor tot mai specifice ale utilizatorilor de informație, trebuie să se adapteze în mod permanent la condițiile de pe piața transferului de informații și să devină tot mai competitive. Managementul acestor structuri necesită o abordare complet diferită, caracterizată de elemente precum flexibilitate, lucru în echipă și învățare continuă.

Odată cu apariția societății informaționale, bibliotecile au devenit tot mai dependente de tehnologie. Accesul tot mai extins la informație, viteza în creștere în obținerea informației, complexitatea sporită a procesului de regăsire și analiză a informației, progresul tehnologiilor de rețea sunt doar câteva dintre elementele care au dus la modificarea mediului în care bibliotecarii lucrează. Noul mediu electronic în rețea a afectat profund lumea informației și a avut un impact major asupra rolului profesioniștilor din acest domeniu. Încercând să răspundă cât mai bine mediului în schimbare, unele biblioteci au intrat în competiția pentru furnizarea de informație către zona afacerilor, industriei și administrației, lucrând în parteneriat cu alte agenții din sectorul public sau privat, altele au pierdut monopolul asupra furnizării de informație publică, iar cele din zona universitară au devenit doar parte a rețelei prin care utilizatorii își satisfac nevoile de informare etc. ”Până la urmă, totul se reduce la o singură problemă: accesul la informație, pentru că tehnologia a îmbunătățit potențialul pentru acces, dar în același timp a oferit și mijloace pentru restricționarea lui. Restricțiile pot ține de abilitățile tehnice, de infrastructura tehnologică, de deciziile politice sau de capacitatea financiară.” (Feather, 2004, p.107)

În calitatea lor de organizații care contribuie masiv la procesul de generare de cunoaștere nouă, la procesul de inovare prin prelucrarea, organizarea și diseminarea informațiilor, bibliotecile sunt o componentă majoră a industriei cunoașterii. Pe piața globală a cunoașterii, ele reprezintă un segment important în sectorul surselor de cunoaștere și pot acționa în vederea reducerii inegalității dintre țări, având în vedere că aceasta este accentuată de capacitatea de acces la cunoaștere și de capacitatea de a o exploata. Bibliotecile pot acționa în vederea extinderii și aprofundării cunoașterii.

Ocupându-se de secole cu achiziția, organizarea și stocarea cunoașterii, bibliotecile își pot extinde în momentul actual rolul în procesul de transfer al cunoașterii, își pot consolida poziția pe piața cunoașterii și pot contribui în mod semnificativ la edificarea unei societăți a cunoașterii funcționale. Poziția lor privilegiată decurge din faptul că dețin capacitatea de a genera cunoaștere și de a o disemina, stimulând în același timp capacitatea societății, în general, de a o absorbi și utiliza. Așadar, investiția în aceste structuri echivalează cu investiția în producerea de cunoaștere și utilizarea eficientă a acesteia și, implicit, în construirea unei economii a cunoașterii puternice.

Beneficiind de o vastă experiență în satisfacerea nevoilor de informare ale utilizatorilor prin permanenta adaptare în timp a produselor informaționale și prin implicarea utilizatorilor și colaborarea cu ei în multe activități, bibliotecile își pot găsi cu ușurință locul în noua economie bazată pe servicii și pe orientarea spre clienți.

Abilitățile pe care specialiștii din biblioteci le dețin în ceea ce privește extragerea, organizarea, filtrarea și diseminarea cunoașterii, experiența lor în activitatea de instruire a utilizatorilor îi recomandă ca actori cheie în societatea actuală bazată pe cunoaștere. Ei își pot utiliza pregătirea, cunoștințele și abilitățile pentru a acționa în calitate de manageri ai cunoașterii. Societatea cunoașterii oferă pentru această categorie profesională și, de fapt, pentru întreg domeniul biblioteconomiei și științei informării o oportunitate deosebită de a se dezvolta.

În viitor, bibliotecile, în ciuda transformărilor majore pe care cu siguranță le vor cunoaște, vor continua să existe, să răspundă cererilor de informare ale utilizatorilor, să-i sprijine în căutarea și regăsirea informației, pe scurt să-și exercite rolul de intermediar între universul resurselor de informare și comunitatea utilizatorilor. Dar nu se vor limita la acest rol, ci își vor extinde acțiunile prin implicarea tot mai activă în cercetarea și dezvoltarea efectivă a cunoașterii, în construirea bazelor cunoașterii și în transferul cunoașterii.

Bibliografie

- FEATHER, John. *The Information Society. A study of continuity and change.* Fourth Edition. London: Facet Publishing, 2004.
- MARTÍNEZ, Thomás Eloy. The Book in Globalization Times. În: *World Library and Information Congress. 70th IFLA General Conference and Council.* Buenos Aires, 2004. (CD-ROM)
- PUGH, Lyndon. *Change Management in Information Services.* Aldershot: Gower, 2000.
- SACCHANAND, Chutima. Workplace learning for information professionals in a changing information environment. În: *66th IFLA Council and General Conference.* Jerusalem, 2000.
- STOICA, Ion. *Criza în structurile infodocumentare. Sensuri și semnificații contemporane.* Constanța: Ex Ponto, 2001.
- STUEART, Robert D.; MORAN, Barbara B. *Managementul pentru biblioteci și centre de informare.* Ediția a 4-a. București: Biblioteca Națională a României: ABBPR, 1998.